

Висновки та рекомендації
ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України”

Українська академія банківської справи
Національного банку України
м. Суми, 9-10 листопада 2006 року

Учасники ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції на основі зроблених наукових доповідей, надісланих тез виступів і проведених дискусій зробили ряд висновків і внесли пропозиції для практичного їх впровадження.

Конференція констатує, що розвиток банківської системи України в останні роки відбувається на фоні позитивних тенденцій макроекономічних показників розвитку держави (високі темпи зростання ВВП, поживлення промислового виробництва, збільшення прямих іноземних інвестицій, зниження темпів інфляції та ін.). При цьому національна банківська система зберігає ринкову орієнтацію, яка здатна відігравати важливу роль у посиленні стабілізаційних процесів, здійсненні структурних перетворень і забезпеченні економічного та соціального розвитку країни.

Побудова ефективного банківського сектору держави потребує чіткого визначення проблем та пошуку економічно обґрунтованих механізмів їх вирішення. При цьому удосконалення розвитку банківського сектору має комплексний системний характер та потребує координації зусиль усіх учасників процесу, зокрема Національного банку України, банківських установ, Асоціації українських банків, органів законодавчої і виконавчої влади.

Проблеми розвитку банківської системи можна розподілити так:

- проблеми, що пов'язані зі створенням умов для ефективного та стабільного функціонування банківської системи, результатом яких є зростання ризиковості банківської діяльності, зумовленої збільшенням обсягів споживчого кредитування, валютного кредитування, розривів між активами та пасивами банків за розмірами та строками, вартості пасивів, проявів недобросовісної конкуренції тощо. Ключовими серед цих проблем є такі: відсутність достатньої державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, неефективна система оподаткування підприємств галузей, які є пріоритетними для держави, низькі доходи переважної більшості населення України; відсутність належної системи гарантування банківських вкладів, невизначеність правового поля банківської діяльності, зокрема питання оподаткування банків,

розвитку банків у формі акціонерних товариств та регіональних банків, активізації діяльності банків на ринку цінних паперів;

- проблеми, що пов'язані з діяльністю окремих банків, у тому числі з впровадженням системи корпоративного управління та системи ризик-менеджменту, а також розширенням асортименту пропонованих послуг.

У зв'язку із вище зазначеним учасники конференції вважають:

1. Залежно від кінцевої мети певної стратегії (таргету) монетарної політики розрізняють три її види: монетарне таргетування із зосередженням регулярної діяльності на контролі грошових агрегатів; таргетування обмінного курсу, спрямоване на досягнення курсової стабільності; інфляційне таргетування, яке повинне підтримувати макроекономічну цінову стабільність засобами монетарного впливу. Стратегія монетарної політики Національного банку України зорієнтована на останній вид. Проте результати досліджень в даному напрямку свідчать, що в Україні інфляційні процеси обумовлені немонетарними чинниками, що в свою чергу обумовлює неможливість застосування інфляційного таргетування. Конференція вважає, що в Україні можна збільшувати рівень монетизації з одночасним використанням інструментів рефінансування, які базуються на інноваційно-інвестиційних механізмах, при постійному контролі з боку Національного банку рівня інфляції.

2. Важливе значення має питання інституціонального захисту центральних банків, незалежність яких є важливим фактором підвищення стабільності макроекономічної ситуації та ефективності економіки в умовах глобальних трансформацій, особливо в країнах де ринки розвиваються, де рівень політичної толерантності до автономії органів грошової влади невисокий.

У зв'язку із цим конференція вважає доцільним внести зміни до Закону "Про Національний банк України" про посилення незалежності НБУ, зокрема щодо збільшення строків повноважень Голови Національного банку з 5 до 7 років. До Ради НБУ необхідно включати політично незаангажованих та незалежних професіоналів, які захищені від конфлікту інтересів. Це зміцнить якість функціонування НБУ як дійсно незалежного монетарного центру національної економіки.

3. Не вирішене питання регулювання діяльності та ліквідації в Україні філій іноземних банків, які не мають статусу юридичної особи. У даному напрямку конференція пропонує:

- забезпечити єдину систему регулювання і нагляду за діяльністю банківської системи України другого рівня, в т.ч. філій іноземних банків (регулювання та нагляд за діяльністю філій іноземних банків в Україні здійснює Національний банк України; регулювання діяльності філій іноземних банків та розрахунок економічних

нормативів проводиться відповідно до розміру приписного капіталу філій; облік операцій філії іноземних банків здійснюється на окремому балансі за правилами, встановленими Національним банком України);

- для захисту банківської системи України від появи філій слабких іноземних банків з недостатньо високою репутацією надати право відкривати філії банкам, статутний капітал яких має бути не менше 500 млн. євро, з кредитним рейтингом іноземного банку не нижче, ніж показник “А” за класифікацією однієї з міжнародно визнаних світових рейтингових агенцій;
- для захисту інтересів клієнтів філій іноземних банків передбачити норми застосування НБУ заходів впливу до філій у разі порушення ними банківського законодавства і здійснення ризикової діяльності, що загрожує інтересам їхніх клієнтів, та особливості процедури ліквідації філій іноземних банків;
- для збереження принципу рівної конкуренції між українськими банками та філіями іноземних банків встановити перехідний період для введення в дію змін щодо відкриття філій іноземних банків, в тому числі як варіант – через 5 років після вступу України до СОТ (за аналогією із змінами, прийнятими до Закону України “Про страхування”);
- запровадити принцип взаємності при відкритті філій іноземних банків, передбачивши, що іноземний банк набуває права на відкриття філій в Україні за умови, що банкам України надане право відкривати свої філії на території іноземної держави, у якій створений і діє іноземний банк.

4. Банківська система потребує комплексних законодавчих змін, які б гарантували беззастережний захист прав кредитора та оперативне функціонування механізмів реалізації кредитором своїх прав, зокрема реалізації застави та інших видів кредитного забезпечення. В цьому контексті надзвичайного значення набуває якість і оперативність діяльності судової системи та державної виконавчої служби, які є найважливішими елементами захисту прав кредиторів в Україні.

Важливе також і подальше удосконалення механізму захисту вкладників банків – фізичних осіб та кредиторів. З цією метою пропонується розширити перелік джерел формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за рахунок щорічних внесків Національного банку України (20% від суми перевищення доходів над витратами).

Крім того, необхідно запровадити диференційований розмір внесків банків в залежності від якості їх кредитного портфеля та ступеня ризиковості активних операцій, що дозволить зменшити витрати банків на внески до

фонду гарантування, і в свою чергу створить можливості для зменшення ставки за кредитними операціями.

Щодо максимальної суми компенсації для вкладників, то логічною є прив'язка базової суми компенсації до обсягів ВВП на душу населення (в Україні розмір ВВП на душу населення становить близько 1,8 тис. грн., тобто рівень гарантованого відшкодування становить близько 27 тис. грн.).

5. З метою підвищення конкурентоспроможності українських банків, виходячи з інтеграції до ЄС та вступу до СОТ, Національний банк України приділяє значну увагу підвищенню рівня концентрації та покращенню якості банківського капіталу. З цією метою збільшено норматив адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності) з 8% до 10%, з розрахунку регулятивного капіталу виключені нараховані, але не отримані доходи, внесені зміни у складові основного капіталу, підвищено вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу банків до моменту реєстрації та регулятивного капіталу для здійснення банками окремих банківських операцій, внесені зміни до порядку включення в регулятивний капітал результатів переоцінки основних засобів, зокрема нерухомого майна, що забезпечує технологічне здійснення банківських операцій.

Основними напрямками подальшої роботи з підвищення рівня та поліпшення якості капіталу банківської системи повинні стати: спрощення порядку реєстрації змін до капіталу банку та отримання дозволу на суттєву участь в капіталі банку; визначення обґрунтованого обмеження прав інсайдерів; вироблення механізмів захисту капіталу від знецінення.

6. Для виявлення передумов виникнення фінансових проблем у банківській сфері постійно удосконалюється система банківського нагляду (повністю або значною мірою виконується більшість Базельських принципів ефективного банківського нагляду (23 з 30), продовжується робота з переходу до системи нагляду на основі оцінки ризиків, функціонує система раннього реагування з метою виявлення ризиків у діяльності банків, аудиторські перевірки фінансової звітності банків здійснюються згідно з міжнародними стандартами аудиту, впроваджені міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності, впроваджена система протидії легалізації "брудних грошей", яка базується на 40 Рекомендаціях FATF і міжнародних стандартах).

З метою зменшення витрат органів нагляду, наглядового тягара, впровадження уніфікованих стандартів оцінки, що відповідають світовим, розробки єдиної стратегії роботи з банком або групою банків Національному банку України необхідно:

- розробити методичку та показники визначення профілю ризику банку;
- впровадити систему оцінки ризиків для забезпечення єдиної бази оцінки ризиків і документування рішень інспекторів;

- вдосконалити методичні вказівки щодо інспектування, методичку тематичних інспектувань, ліцензійні вимоги, методичку застосування заходів впливу;
- посилити вимоги до передачі інформації, кваліфікації працівників;
- посилити інтеграцію між різними підрозділами служби банківського нагляду на базі уніфікованих документів і стандартів поширення інформації;
- розробити уніфікований стандарт організації інформаційних потоків і документування результатів банківського нагляду;
- вдосконалити матрицю оцінки ризиків на основі доповнення переліку факторів оцінки окремих видів ризиків;
- запровадити процедуру нагляду на консолідованій основі.

7. Системи ризик-менеджменту, які впроваджені в банках другого рівня банківської системи, потребують істотного вдосконалення через:

- невідповідність ступеня ризиків операцій банку рівню його капіталізації;
- відсутність розуміння базових принципів побудови системи ризик-менеджменту серед керівників банків;
- відсутність заходів для впровадження нових світових стандартів банківництва (рекомендації Базельського комітету).

Для досягнення цієї мети банкам другого рівня банківської системи необхідно:

- затвердити і дотримуватися стратегії управління ризиками;
- визначити рівень толерантності банку до ризику;
- розмежувати функції і відповідальність органів управління банком і профільних комітетів у процесі управління ризиками;
- встановити єдину методологію ідентифікації та оцінки ризиків при проведенні банком активних операцій;
- визначити ключові аспекти і корпоративні принципи управління ризиками в системі банку;
- створити єдине інтегроване середовище для впровадження комплексної системи управління ризиками на рівні всього банку;
- визначити оптимальний компроміс між моделями для окремих категорій фінансових ризиків та моделлю інтегрованого ризику;
- використання математичних методів для оцінки ризику ліквідності, які дозволяють отримати загальну (інтегральну) оцінку ризику ліквідності, виходячи із сприйняття банку як складної динамічної системи. В системі оцінки ризику ліквідності та платоспроможності банку поряд з ГЕП-аналізом, нормативами ліквідності та коефіцієнтним аналізом доцільно розраховувати та аналізувати динамічний індикатор ліквідності.

8. З метою спрощення бухгалтерського обліку та документообігу при визначенні та формуванні резервів під можливі втрати за кредитними операціями, які пов'язані з обслуговуванням роздрібного бізнесу, доцільно перейти до методу формування резервів за однорідними позиками. Ознаки однорідності портфеля, серед яких може бути технологія кредитування, цільове призначення, спосіб забезпечення, процентні ставки, терміни розміщення тощо, повинні визначатися Національним банком України.

9. Банківська діяльність повинна базуватися на засадах корпоративного управління, які передбачають забезпечення відкритості, прозорості, рівності та неупередженості, дотримання ділової етики, відповідальності перед клієнтом, суспільством і державою. Для вирішення питань впровадження принципів корпоративного управління в банківському секторі нагальним є питання прийняття змін до Закону України “Про банки і банківську діяльність” (щодо вдосконалення корпоративного управління) та Закону України “Про акціонерні товариства”.

10. Важливим напрямом державного регулювання банківської діяльності є створення ефективної системи оподаткування. Основне завдання податкового впливу на діяльність банків – забезпечити переорієнтацію вкладень банків у реальний сектор економіки та обмежувати їх участь у схемах, що використовуються економічними суб'єктами для ухилення від сплати податків.

Розглянуто питання оподаткування банків та законотворчі новації Міністерства фінансів України, які у разі їх запровадження можуть призвести до певної дестабілізації роботи банківської системи.

На конференції визначено, що система створення банками страхових резервів під нестандартну заборгованість за всіма активними операціями за методикою, затвердженою НБУ та погодженою з Мінюстом України відповідно до міжнародних стандартів, в тому числі незначної їх частини за рахунок валових витрат (10% від наданих кредитів), яка діє сьогодні, відповідає реальним ризикам в економіці країни, враховуючи, значну кількість підприємств-банкрутів. На зростанні банківських ризиків, пов'язаних з кредитуванням, наголошують і експерти МВФ та міжнародних рейтингових агенцій. Саме тому вважається недоцільним виключення з переліку активів, за якими банк може створюватися, цінних паперів, адже це не буде сприяти розвитку фондового ринку в країні.

11. Одним із визначальних факторів розвитку банківської системи є вдосконалення правової бази розвитку банківської сфери.

Враховуючи надзвичайну важливість та складність законодавчого регулювання банківської діяльності в Україні, конференція вважає, що подальше вдосконалення банківського законодавства повинно

здійснюватися шляхом його кодифікації, тобто розробки і прийняття Банківського кодексу України.

Також потрібно ліквідувати неузгодженості в чинному законодавстві України (зокрема, що стосуються ліцензування, регулювання і нагляду за банківськими та небанківськими установами), які виникли після прийняття Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” і створення Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. Нагляд за банками повинен залишатися під контролем НБУ.

Для створення підґрунтя для функціонування в Україні безпечної, ефективної та підконтрольної Національному банку системи розрахунків, необхідним є прийняття нормативно-правового акта з питань, пов'язаних з емісією та використанням електронних грошей.

Вище зазначені пропозиції відкривають нові можливості для підвищення фінансової стабільності та стійкості банківської системи України, що в свою чергу сприятиме забезпеченню економічної стабільності держави, а також формуванню бази для інтеграції України до Євросоюзу.

Голова оргкомітету

ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України”, ректор Української академії банківської справи Національного банку України, професор
Єпіфанов

А.О.